

Az „ökológiai-típusú” gazdálkodási formák jellemzői Békés vármegyében Az agrár-ökológiai program, az agrár-környezetgazdálkodás és az ökológiai gazdálkodás adatai az EU Biodiverzitási Stratégiájának tükrében

RÁKÓCZI ATTILA

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet,
Vidék- és Területfejlesztési Tanszék, 2100 Gödöllő, Páter K. u. 1.
e-mail: rakoczi.attila@uni-mate.hu

Kulcsszavak: közös agrárpolitika, normatív támogatás, diverzifikáció, ökológiai gazdálkodás, tájvédelem

Összefoglalás: A közösségi és nemzeti agrártámogatási rendszerek kulcsfontosságúak az agrárium számára. A 2023-tól induló támogatási időszak jelentős változásokat hozott a közvetlen támogatásokban is. Több jogcímen – különféle előírások betartása mellett – jogosultak a gazdák a támogatásra, amelyeknek egy része kötelező elem, más részük választható támogatási forma. Utóbbiba tartozik az ún. agrár-ökológiai program is, mely a magasabb támogatásért cserébe, több ökológiai előírást is tartalmaz a termelők számára (környezetvédelmi, természetvédelmi, tájvédelmi előírásokat). Vizsgálatomat Békés vármegyére vonatkozóan végeztem, amely során a Békés Vármegyei Kormányhivataltól, valamint a Magyar Államkincstártól igényelt adatokat elemezve mutatom be a magasabb szintű öko-előírások jellemző adatait a támogatási időszak kezdeti éveire vonatkozóan. Megállapítottam, hogy az elmúlt időszakban nőtt az agrár-környezetgazdálkodási és ökológiai-gazdálkodási támogatásban részt vevő gazdák aránya, és a bevitt területeik nagysága. Emellett széles körben igénylik a vármegyében az Agrár-ökológiai Program támogatásait is. Utóbbiak mind hozzájárulnak a fenntarthatóbb, környezet-, és természetbarátabb agrártermelés kialakításához.

Bevezetés

Hazánk adottságait figyelembe véve, agrár-berendezkedésű ország, területének jelentős része mezőgazdasági művelés alatt áll. Nemzeti szintű agrárpolitikánk középpontjában a kisebb, de annál nagyobb jelentőségű, speciális ágazatok támogatása (méhészet, gyógy- és fűszernövény-termesztés, virágtermesztés, szőlészet-borászat, lótenyésztés, agro- és gasztroturizmus stb.), az ágazati fejlesztések szélesítése, a feldolgozás fokának növelése, a jövedelmezőség fokozása, a hazai szükségletek minél szélesebb körű kielégítése, az agrár-exportunk szélesítése állnak. A felsorolt ágazatoknak még inkább jelentőségük van ökológiai termesztés/termékek esetében. Ezen kisebb speciális ágazatok támogatására is van hazai forrásból lehetőség; erre mutat rá Kránitz et al. (2014) tanulmánya. Ugyanakkor a térségek fejlesztése, a területi különbségek leküzdése is kiemelt cél. Utóbbi indokoltságát támasztják alá Egri (2023), Komarek (2019) és Horvát és Komarek (2016) kutatásai is.

Mindezek mellett folyamatosan igazodunk a közösségi szintű agrárpolitikai előírásokhoz, azaz a Közös Agrárpolitikához (a továbbiakban: KAP) (Farkas 2000). A KAP előírás- és támogatáspolitikájának középpontjában a működésének kezdetétől a 2000-es évekig főként a mennyiségi szabályozási kérdések, azaz a piacpolitika, a közvetlen támogatások álltak. Jelentős változás állt be az ún. Agenda2000 nevű agrárpolitikai reform által, hiszen ettől kezdődően a hétéves költségvetési ciklusok során egyre inkább erősödtek a környezetvédelmi, természetvédelmi, tájvédelmi, fenntarthatósági feltételek betartásának követelményei a támogatásokért cserébe (Rákóczi 2024). Szélesedtek a vidékfejlesztési intézkedések is (Rákóczi 2022), ebben a helyi vidékfejlesztési stratégiák is (Ritter et al. 2011).

A mezőgazdasági művelés helyes gyakorlata számos környezeti elemre lehet jótékony hatású. Utóbbiakat támasztják alá a következő kutatások. Gyuricza és szerzőtársai (2005) a talajok szervesanyag-tartalmát vizsgálták; Centeri et al. (2015) a mezőgazdasági talajok erózióját kutatta; Deák et al. (2024), Bede és Csathó (2019), valamint Tölgyesi et al. (2022) természetvédelmi vizsgálatokat folytattak. Az agrár-környezetgazdálkodási támogatás egyes vonatkozásait Tirják (2016) vizsgálta. Ezen tényezők miatt a támogatási rendszeren keresztül tudjuk a gazdálkodókat motiválni a fenntartható termelés irányába, így a környezet- és klímavédelemre.

Mindezek mellett a jövő mezőgazdaságának diverzifikálnia szükséges a tevékenységét, így jelentős lesz a különféle gasztro- és agroturizmus. Ezt támasztják alá Bujdosó et al. (2024), Zhoya et al. (2024), Árpási (2018), valamint Árpási et al. (2021) kutatásai is. A turisztikai ágazat gazdaságfejlesztési lehetőségeire mutat rá továbbá Kabil et al. (2023). Emellett egyre inkább előkerülnek vállalkozásfinanszírozási kérdések is (Lentner 2017). Ugyanakkor új kihívásokat jelentenek a klímaváltozás okozta hatások, amelyek a termelés eddigi gyakorlatára is kihatnak, erre mutatnak rá Malatinszky et al. (2013) kutatásai is.

Az ezredfordulótól napjainkig általánosságban elmondható, hogy az agrártámogatásokért cserébe egyre fokozódó előírásokat kell betartaniuk a gazdálkodóknak. Több esetben egy korábbi választható, többeltámogatásért járó előírás a következő ciklusban az alapkövetelmények közé épül be (azaz a támogatás kifizetésének feltételévé válik). Utóbbira példa a 2015–2022 közötti ún. zöldítési előírások egyes feltételeinek választási lehetőségei, melyek a 2023-tól 2027-ig tartó ciklusban a feltételeesség részévé váltak, és támogathatósági feltételek lettek. A zöldítés bevezetésének elsőéves tapasztalataival kapcsolatban korábban vizsgáldott már Rákóczi (2017a, 2017b) is.

Az Európai Unió „Zöld Megállapodása”, Biodiverzitási Stratégiája

Az Európai Közösség COM(2020) 380 final döntésével – igazodva az UNIÓ a Körforgásos Gazdaság célkitűzéséhez, valamint az ún. Zöld Megállapodáshoz – meghozta a 2030-ig szóló Biodiverzitási Stratégiáját.

A Bizottság 2020 márciusában nyújtotta be a javaslatát az Európai Parlamenthez, amelyben rögzítette, hogy a Biodiverzitási Stratégia végrehajtásához 2021-től intézke-

déseket vezet be a biológiai sokféleség megőrzése és a fenntartható gazdálkodás elérése érdekében. Ennek fényében a cél, hogy az EU szárazföldi területének, valamint tengereinek 30%-át fokozottabb természetközeli, ökológiai gazdálkodás (ellenőrzés) alá kell vonni (EP, 2026).

A fenti célkitűzések elérése érdekében hazánk is bevezette az ökológiai szempontból magasabb hozzáadott értékű gazdálkodási formákat, amelyek adatait vizsgálja jelen kutatás.

A 2023–2027-es agrártámogatási ciklus közvetlen támogatásainak jellemzői

A 2023-tól induló támogatási rendszer közvetlen kifizetései több elemből állnak. Ebben vannak kötelező elemek (amelyeket minden gazdálkodónak vállalnia kell), és vannak választható elemek. A kötelező támogatási típus az alapvető KAP irányzatainak a végrehajtásáról szól, ilyen az alapjövedelem-támogatás, amelyhez számos követelmény betartása tartozik, így az ún. feltételelességi előírások köre. Utóbbi a kölcsönös megfeleltetés, a helyes mezőgazdasági és környezeti állapot, valamint a zöldítési előírások egy-egy elemét tartalmazza új megközelítésű „csomagban”.

A választható támogatási típusok egy-egy gazda sajátosságaira (növénytermesztés, zöldségtermesztés, állattartás stb.), illetve adottságaira (Natura2000-es terület, természetvédelmi, tájvédelmi értékek a területén) adnak lehetőséget további többletvállalások után többlettámogatásokra.

Ilyen választható támogatási forma az ún. „kis” agrárkörnyezet-gazdálkodási támogatásként (a továbbiakban: AKG, angol fordításban: AES) említett agrár-ökológiai program támogatás (a továbbiakban: AÖP), amely a támogatási rendszerben nem kötelező elem, a gazdálkodók választhatják. Ebben a különböző művelési ágak vonatkozásában speciális, az alaptámogatási előírásokon felül vállalt többletvállalásokért (főként klímavédelem, tájvédelem, természetvédelem, biodiverzitás-védelem) különböző mértékű többlettámogatást kaphatnak az érintett gazdák.

Az agrár-ökológiai program jellemzői

Az AÖP követelményeit a 17/2024. (IV. 9.) AM rendelet szabályozza (a továbbiakban: AÖP rendelet, angol fordításban: AEP).

A NAK (2025:10) alapján „az AÖP-ben olyan gyakorlatok kerültek meghatározásra, amelyek jelentős része a gazdálkodók számára a korábbi támogatási jogcímekből (többek között zöldítés, AKG, ÖKO) már ismertek, érthetőek, ugyanakkor környezeti szempontból is hasznosak. Továbbá lényeges, hogy az AÖP évente választható, önkéntes és területi alapon a teljes üzemterületre, vagy bizonyos gyakorlatok választása esetén a mezőgazdasági üzem szántóterületének legalább 50%-án való teljesítés esetén igényelhető támogatás. Az AÖP választása esetén viszont az összes földhasználati kategóriára (szántó, egyéb gyepek, egyéb állandó kultúra) kötelező gyakorlatot választani kategóriánként legalább 2 pont értékben.”

A többlettámogatásért cserébe a gazdák az AÖP keretein belül a talaj- és vízvédrelemre, a tájvédelemre, a természetvédelemre, a biológiai sokféleségre gyakorolnak pozitív hatást a termelésük során. E tevékenységüket külön vállalják szántó, gyeper és ültetvény hasznosítások esetében. Olyan többletvállalásokra kell gondolnunk, mint:

- szántóföldi földhasználati kategória: talajtakarás, növénydiverzifikáció növelése, tájképi elemek megőrzése, táblaméret korlátozása, méhek védelme (növényvédelmi szerek), karbamid műtrágya használata, forgatás nélküli talajművelés;

- gyepterföldhasználati kategória: gyepek megőrzése, pásztoroló legeltetés, extenzív gyepek évi egyszeri kaszálása, őshonos állatokkal történő legeltetés, kaszálás során kizárólag alternáló kasza, vagy szárazúzó nélküli kasza használata, legalább 10 cm-es kaszált „tarló” használata;

- ültetvény földhasználati kategória: biológiai ágens, vagy feromon használata, mikroöntözés alkalmazása, mikrobiológiai készítmények, valamint talaj- és növénykondicionáló szerek alkalmazása stb.

Ezen előírások esetében sajátos pontozási rendszer került bevezetésre, és a támogatási feltétel a földhasználati kategóriánként a fent említett minimum 2 pont elérése.

Az AÖP előírásai úgy lettek meghatározva, hogy igazodjanak az AKG és az Ökológiai-gazdálkodási (a továbbiakban: ÖKO, angol fordításban: OES) támogatási előírásaihoz, azért, hogy egy-egy gazda párhuzamosan is igényelni tudja ezeket.

Az AKG és az ÖKO támogatások jellemzői

Az AKG előírásait az 54/2023. (IX. 13.) AM rendelet szabályozza. A NAK (2024a:7) alapján „az Agrár-környezetgazdálkodási támogatás összefoglalóan egy olyan önkéntesen vállalható kifizetési- és követelményrendszer, amellyel a gazdálkodók hozzájárulhatnak egy hosszútávon fenntartható agrárkörnyezet megteremtéséhez, mely segít a környezeti kihívásokhoz történő alkalmazkodásban”.

Az előírások során a gazdák szántó, gyeper és ültetvény kategóriákban választhatnak ún. horizontális, vagy MTÉT (magas természeti értékű terület), és/vagy Natura2000 területen történő gazdálkodás esetén többletvállalásokat. Ezen többletvállalások főként kiemelt talajvédelemről, termőhely-védelemről, élőhely-védelemről, természetvédelemről szólnak.

Az ÖKO támogatások 2014-től elváltak az AKG támogatásoktól (1. táblázat), és inentől kezdve önálló támogatási jogcímként igényelhetők. Az ÖKO támogatás előírásait az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/848 (V. 14.) rendelete szabályozza. A NAK (2024b:7) alapján „az ökológiai gazdálkodás olyan gazdálkodási és élelmiszerelőállító rendszer, amely tiltja, illetve korlátozza a szintetikus növényvédő szerek, műtrágyák, valamint a mesterséges hozamfokozók használatát. Kiemelten kezeli a korszerű állatjóléti elvárásokat, a természeti környezet megóvását és a fenntarthatóságot. Ezeket az elveket, szabályokat fokozott ellenőrzés mellett alkalmazza a termeléstől a feldolgozáson keresztül a kereskedelemig.”

AKG és ÖKO támogatások országos igénylési adatait 2002 és 2024 között az 1. táblázat mutatja be. Látható, hogy az idő előrehaladtával mindkét kiemelt támogatási programban folyamatosan nőtt a belépő gazdaságok száma, és a bevitt terület nagysága. Napjainkra meghaladja az 1,2 millió ha-t, amely a mezőgazdaság által művelt országos területnagyság közel negyede.

1. táblázat. AKG és ÖKO támogatások országos igénylési adatai (2002-2024) [Forrás: Nemzeti Agrár-gazdasági Kamara (2024) alapján saját szerkesztés]

Table 1. County's data of AES and EFS supports between 2002 and 2024 [Source: edited by the authors based of Hungarian Chamber of Agricultural (2024)]

db/ha	2002	2003	2004–2009	2009–2014	2015–2021 (AKG15 és AKG16)	2022–2024
igénylők száma	5 321	7 503	35 855	24 973	23 374	22 027
igényelt terület	271 751	301 383	1 833 705	2 259 984	1 466 376	1 281 773
támogatottak száma	2 493	5 056	23 840	14 688	13 261	16 991
támogatott terület	148 627*	234 631*	1 481 000*	1 163 663*	661 376	1 215 981

* A VP keretén belül az ökológiai gazdálkodás támogatása – az ÚMVP rendszerétől eltérően – már nem része az AKG-nak, az ÖKO támogatás a VP-ben külön intézkedésként jelent meg.

Anyag és módszer

Kutatásomat Békés vármegyében végeztem, a 2023–2027-es agrártámogatási időszak kezdeti éveit vizsgálva. A szükséges adatokat (az ún. egységes kérelmek adatait) a nemzeti kifizető ügynökség (Magyar Államkincstár) adatbázisából, a Békés Vármegyei Kormányhivatalon (a továbbiakban: BÉVKH) keresztül igényeltem. A BÉVKH az agrártámogatások kezelésében a KAP közvetlen kifizetési, és vidékfejlesztési forrásai tekintetében látja el az ún. delegált-, és az ún. közbenső szervei feladatokat.

A vizsgálat során a kérelemadatokra vonatkozóan idősoros elemzést és egyszerű adatelemzést végeztem. Az egységes kérelem 2025. évi országos igénylésadatait a 2. táblázat tartalmazza.

2. táblázat. 2025. évi egységes kérelmek országos adatai (BÉVKH 2025)

Table 2. The national data of area support applications in 2025 (BÉVKH 2025)

vármegye	igénylők száma (db)	igényelt terület (ha)	átlag (ha)
Bács-Kiskun	18 843	471 871,62	25,04
Szabolcs-Szatmár-Bereg	18 832	314 340,86	16,69
Hajdú-Bihar	15 659	434 438,23	27,74
Békés	11 840	432 563,32	36,53
Pest	12 552	382 554,90	30,48
Csongrád-Csanád	11 866	274 920,38	23,17
Jász-Nagykun-Szolnok	8 348	387 920,31	46,47
Borsod-Abaúj-Zemplén	7 862	287 976,89	36,63
Győr-Moson-Sopron	5 972	239 945,02	40,18
Somogy	5 613	246 699,89	43,95
Fejér	5 486	272 982,23	49,76
Heves	4 981	163 527,89	32,83
Tolna	4 546	217 715,71	47,89
Baranya	4 484	220 290,61	49,13
Veszprém	4 401	160 076,77	36,37
Zala	4 252	138 436,81	32,56
Vas	3 979	153 702,53	38,63
Komárom-Esztergom	2 521	104 657,28	41,51
Nógrád	2 504	74 574,55	29,78
Összesen	154 541	4 979 195,80	32,22

A 2. táblázat adataiból látható, hogy 2025-ben országos szinten 154 541 gazdálkodó igényelt támogatást közel 5 millió ha mezőgazdasági területre. Békés vármegyében 11 840 gazda igényelt több mint 432 ezer ha területre támogatást. Ez a termelők számát tekintve országosan a hatodik helyen áll, míg a művelt terület esetében a harmadik.

A vármegyei átlagos birtokméretek szórását mutatnak. A legnagyobb Fejér vármegyében közel 50 ha-ral, míg a legkisebb átlagbirtoktestek Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében találhatóak kevesebb mint 16 ha-ral.

Eredmények és megvitatásuk

Békés vármegyei területadatok

Békés vármegye az országos igénylések sorában a harmadik legtöbb igénylést mutatja a több mint 432 ezer ha területtel. A támogatást igénylő gazdák esetében a hatodik a 11 840 kérelemmel (2. táblázat).

A vármegyében az elmúlt 12 évben folyamatosan csökkent a gazdaságok száma. Míg 2014-ben közel 16 ezer termelő igényelt támogatást, addig 2025-ben kevesebb, mint 12 ezer. Az igényelt területek nagysága állandónak tekinthető, így – az előzőek okán – az átlagos birtokméret folyamatosan nőtt, 2025-ben már meghaladja a 36 ha-t (3. táblázat).

3. táblázat. Békés vármegyei egységes kérelem adatok (2014–2025) (BÉVKH 2025)

Table 3. Data of Békés county's area support applications (2014–2025) (BÉVKH 2025)

év	igények száma (db)	igényelt terület (ha)	átlag (ha)
2014	15 780	432 873	27,43
2015	15 397	432 449	28,08
2016	15 132	436 928	28,87
2017	14 971	438 775	29,30
2018	14 564	438 651	30,11
2019	14 053	439 796	31,29
2020	13 814	440 016	31,85
2021	13 408	438 590	32,71
2022	13 118	437 167	33,32
2023	13 042	437 712	33,33
2024	12 389	432 763	34,93
2025	11 840	432 563	36,53

AKG és ÖKO vármegyei adatok eredményei

A 4. táblázat adatai a Békés vármegyei AKG igényléseket mutatják 2023 és 2025 között. 2025-től egy új támogatási időszak kezdődött, a gazdák a „KAP-RD19a-1-24 – Agrár környezetgazdálkodási kifizetések” pályázati felhívásban foglaltak szerint adhattak be támogatási kérelmet. Az 1. táblázat adatai már szemléltették, hogy folyamatosan nő az AKG-ba bevont területek nagysága országos szinten, ez a Viharsarokra is jellemző. Látható, hogy a kiemelt támogatásba bevont terület 2023-ban és 2024-ben 60 ezer ha körül volt, és ezen belül főként a szántó művelési ág a túlnyomó többségű, nagyjából 45 ezer ha-ral.

A 2025-től induló időszakban már 88 ezer ha fölé nőtt a támogatott területek nagysága, és ezen belül jelentősen nőtt a szántóterületek aránya, amely meghaladja a vármegyében a 73 ezer ha-t. A kifizető ügynökség tapasztalatai azt mutatják, hogy a megnövekedett értékek oka a gazdák részéről a minél nagyobb források elérése.

4. táblázat. Békés vármegyei AKG kérelem adatok (2023–2025) (BÉVKH 2025)

Table 4. Data of Békés county's AES applications (2023–2025) (BÉVKH 2025)

év	művelési ág	művelési ág teljes területe (ha)	támogatott terület (ha)	AKG kérelmek száma (db)
2023	összesen:		60 052,59	582*
	egyéb	8 779,75	436,84	37
	gyep	40 042,16	13 711,86	206
	szántó	386 562,42	45 491,80	464
	ültetvény	864,07	412,08	29
2024	összesen:		58 519,51	575*
	egyéb	14 727,24	1 028,97	66
	gyep	40 183,37	13 690,41	206
	szántó	379 865,79	43 411,01	457
	ültetvény	855,62	389,10	28
2025	összesen:		88 102,53	768*
	egyéb	6 904,37	22,11	1
	gyep	40 669,12	14 365,58	217
	szántó	386 155,40	73 368,80	658
	ültetvény	1 222,51	346,03	21

* A táblázat év-soraiban az összesen kérelem érték és az alábontott művelési ágak értékeinek összegei azért nem egyeznek, mert vannak átfedések a gazdaságokban a művelési ágak között, tehát egy kérelem van ugyan, de több művelési ágra vonatkozóan is vannak AKG-ba bevitt területeik.

Az 5. táblázat adatai is hasonló növekvő tendenciát mutatnak az ÖKO kérelmek vonatkozásaiban, mint a 4. táblázat. E támogatásba belépő gazdálkodók száma is jelentősen nőtt a Viharsarokban. Míg 2023-ban 249 fő volt, a 2025-ös „KAP-RD20a-1-24 - Ökológiai gazdálkodási kifizetések” felhívás alapján már 314 gazdaság folytathat ökológiai gazdálkodást közösségi és hazai támogatással, összesen több mint 23 ezer ha-területen. Az ÖKO támogatások esetében is a szántóterületek a jellemző művelési ágak, melyek mára megközelítik a 16 és fél ezer ha-t.

5. táblázat. Békés vármegyei ÖKO kérelem adatok (2023–2025) (BÉVKH 2025)

Table 5 Data of Békés county's OES applications (2023–2025) (BÉVKH 2025)

év	művelési ág	művelési ág teljes területe (ha)	támogatott terület (ha)	ÖKO kérelmek száma (db)
2023	összesen:		18 430,95	249*
	egyéb	8 779,75	877,76	40
	gyep	40 042,16	5 049,55	99
	szántó	386 562,42	12 386,65	171
	ültetvény	864,07	116,97	19
2024	összesen:		17 675,46	236*
	egyéb	14 727,24	799,11	33
	gyep	40 183,37	4 787,00	92
	szántó	379 865,79	11 972,60	167
	ültetvény	855,62	116,74	19
2025	összesen:		23 097,19	314*
	egyéb	6 904,37	405,78	9
	gyep	40 669,12	5 579,14	112
	szántó	386 155,40	16 453,48	234
	ültetvény	1 222,51	658,78	29

* A táblázat év-soraiban az összesen kérelem érték és az alábontott művelési ágak értékeinek összegei azért nem egyeznek, mert vannak átfedések a gazdaságokban a művelési ágak között, tehát egy kérelem van ugyan, de több művelési ágra vonatkozóan is vannak ÖKO-ba bevitt területeik.

A 4. és 5. táblázat adatait összevetve a 3. táblázat soraival megállapíthatjuk, hogy az egységes kérelmekbe bevitt 432 563 ha összes vármegyei területen 111 199,72 ha-on folytatnak a gazdák AKG és ÖKO gazdálkodást. Ez több mint 25%-os arányt jelent, tehát a vármegyénk területének a negyedén „emelt szintű” természet-, és környezetvédelmi szempontokat is figyelembe vevő termelés folyik. Utóbbi trend országos szinten is jellemző.

Az Agrár-ökológiai Program vármegyei adatainak eredményei

Az AÖP számadatainak (6. táblázat) elemzésekor, értelmezésekor az AÖP rendelet előírásait is figyelembe kell vennünk. A már fentebb leírtakon túl szükséges kiemelni e támogatás igénylésének alapfeltételeit. E támogatásban négy művelési ág típus (ún. földhasználati kategória) van megjelölve, úgy, mint: szántó, gyep, Natura 2000 gyep, valamint ültetvény.

6. táblázat. Békés vármegyei AÖP kérelem adatok (2023–2025) (BÉVKH 2025)

Table 6. Data of Békés county's AEP applications (2023–2025) (BÉVKH 2025)

Gyakorlat megnevezése	2023		2024		2025	
	támoga- tott terü- let (ha)	kérelem (db)	támoga- tott terü- let (ha)	kérelem (db)	támoga- tott terü- let (ha)	kérelem (db)
Szántó hasznosítási mód esetén választható gyakorlatok						
Talajtakarás	2646,41	123	2294,83	111	1008,58	144
Növénytermesztés diverzifikációja	207712,65	2289	210149,74	2514	101100,31	2675
Tájképi elemek és területek kijelölése	1263,01	14	10318,24	76	618,64	15
Tájképi elemek és területek emelt szintű ki- jelölése	–	–	–	–	3752,51	49
Táblaméret korlátozás	8159,31	78	5939,18	58	1574,06	36
Méhekre veszélyes szerek használati ti- lalma	48241,62	1389	45351,86	1592	21334,11	1657
Karbamid műtrágya környezetbarát hasz- nálata	30974,39	1742	33696,07	1925	39173,43	2014
Mikrobiológiai készítmények alkalmazása szántóterületen	85628,47	3146	71326,01	2695	72253,25	2816
Biológiai készítmények alkalmazása	62443,71	1446	45097,97	994	55974,61	1209
Forgatás nélküli talajművelés	19113,95	526	16755,19	592	12686,89	566
összesen:	466183,51	10753	440929,11	10557	309476,41	11181
Gyep hasznosítási mód esetén választható gyakorlatok nem Natura 2000 gyepek esetén						
Gyepek megőrzése	4542,44	363	4157,55	388	1749,56	360
Pásztoroló, illetve szakaszos legeltetés	1411,51	71	1264,26	56	1497,41	60
Az extenzív gyepek legalább évi egyszeri kaszálása	4614,14	359	4114,72	380	1705,54	347
Kizárólag alternáló kasza használata	1711,35	81	2346,27	135	3292,38	201
Őshonos haszonállatokkal történő legelte- tés	–	–	11,19	2	8,49	1
10 cm-es tarlómagasság meghagyása	–	–	66,74	8	139,73	13
összesen:	12279,44	874	11960,73	969	8393,11	982
Gyep hasznosítási mód esetén választható gyakorlatok Natura 2000 gyepek esetén						
Pásztoroló, illetve szakaszos legeltetés	10503,61	92	9974,64	87	11048,88	85
Kizárólag alternáló kasza használata	6474,51	166	10782,48	306	12180,61	374
Őshonos haszonállatokkal történő legelte- tés	–	–	83,34	2	57,09	1
Őshonos haszonállatokkal emelt szintű le- geltetés	–	–	–	–	6670,45	1
10 cm-es tarlómagasság meghagyása	–	–	–	–	57,67	2
összesen:	16978,12	258	20840,46	395	30014,7	463
Ültetvény hasznosítási mód esetén választható gyakorlatok						
Mikroöntözési technológiák alkalmazása	151,56	14	170,61	14	141,41	17
Méhekre veszélyes szerek használati ti- lalma	208,71	34	114,08	30	190,86	33
Biológiai ágensek alkalmazása	91,59	2	88,68	1	88,33	1
Mikrobiológiai készítmények alkalmazása	39,51	12	40,95	9	21,86	8
Biológiai készítmények alkalmazása	147,68	20	57,87	16	209,34	21
12% alatti lejtésű területeken gazdálkodás	1,41	1	3,23	2	1,97	2
Talajtakarás	273,25	50	341,31	61	433,95	53
Karbamid műtrágya környezetbarát hasz- nálata	13,16	8	10,31	8	9,97	9
összesen:	913,71	133	816,73	133	1087,72	135

Amennyiben egy gazda úgy dönt, hogy AÖP-t igényelne, abban az esetben meg kell jelölnie a földhasználati kategóriát, és abban az összes területét be kell vinnie a támogatásba. Természetesen lehet egyszerre több földhasználati kategóriában is indulni, akár mind a négyben (ha van mindegyikben földterülete), de amennyiben valamely kategóriában indul, – a korábban leírtak szerint – abban valamennyi, abba a művelési ágba tartozó területét be kell vinnie.

Ezen túlmenően további szabály, hogy 2 pontot (vállalás) kell földhasználati kategóriánként összegyűjteni ahhoz, hogy támogathatóvá váljon a kérelem. Az AÖP rendelet melléklete részletesen tartalmazza a vállalások után járó pontok mértékét. A 6. táblázatban a négy földhasználati kategória vállalásainak a felsorolásai láthatóak. A vállalások – ökológiai hatásukat tekintve – eltérő pontot érnek, 1 és 2 pontot érhetnek. Az 1 pontos vállalásokból kettőt kell választani, illetve betartani a gazdálkodás során. De van olyan vállalás, amely választásával már önmagában egy vállalással támogathatóvá válhat az ügyfél.

Utóbbira példák a következők:

1. szántó esetében: nem termelő tájképi elemek és területek emelt szintű kijelölése szántóterületeken, vagy a biológiai ágens, vagy feromon légtértelítési eszköz alkalmazása egyéb állandó kultúrában stb.
- 2–3. gyepek és Natura 2000 gyepek esetében: őshonos haszonállatokkal történő emelt szintű legeltetés, vagy a kizárólag alternáló kasza vagy hátsó felfüggesztésű, illetve vontatott, szársértő nélküli kasza használata stb.
4. ültetvény esetében: biológiai ágens vagy feromon légtértelítési eszköz alkalmazása ültetvényeken.

A fent leírtak szerint, mivel a legtöbb gazdálkodó különféle módon tud belépni az AÖP rendszerébe, és különféle vállalásokat tehet, így adódhat az, hogy ha évenként összeadjuk földhasználati kategóriánként a vármegyei bevitt területeket, akkor magasabb területméretet ad ki a táblázat, mint a vármegye területe. Mindemellett az is előfordulhat – ahogy az már a korábbiakból kiderült –, hogy e területek AKG-ban, vagy ÖKO-ban is átfedésben vannak.

A táblázat elemzése során látható, hogy a négy földhasználati kategória közül mindhárom vizsgált évben a szántóba bevitt AÖP területek a legnagyobbak a vármegyében (2023-ban: ~460 ezer ha). Ezt követi a Natura 2000 gyepek, majd a gyepek területek mértékei, és a legkisebb a bevitt ültetvények területe.

Azt is láthatjuk, hogy alapvetően csökkentek az AÖP-be bevitt területek (szántó esetében: 2024-ben: ~440 ezer, 2025-ben: ~310 ezer ha, gyepek esetében: ~17 ezer ha-ról csökkent ~8 ezer ha-ra). Utóbbiak oka, tapasztalataink alapján az összetett előírások miatt következtek be. Kivételt képeznek a Natura 2000 gyepek és az ültetvény kategóriák. Előző esetében míg 2023-ban ~17 ezer ha volt, addig manapság a ~30 ezer ha-t is meghaladja a támogatott terület. Ültetvény esetében is látható némi emelkedés, ám ez nem nagyságrendi, nagyjából ezer ha a bevitt terület Békésben.

Amennyiben földhasználati kategóriánként elemezzük a vállalatok fajtáit a várme-gyében, akkor az alábbiakat állapíthatjuk meg:

1. Szántó művelési ág: a „legnépszerűbb” vállalat a növénydiverzifikáció foko-zása. Ez azt jelenti, hogy a feltételeesség (korábbi zöldítési) előírásokon túl to-vábbi diverzifikációs vállalatokat tűztek ki célul a gazdák, tehát többféle nö-vény egyidejű termesztését vállalták. Ezt több, mint 200 ezer ha-on vállalták a termelők. Ezt követi a mikrobiológiai készítmények használata ~85 ezer ha-on, majd ~62 ezer ha-on a biológiai készítmények használatának vállalása. Ezen arányok mind a három vizsgált évben megfigyelhetők. A növénydiverzifikáció esetében minden esetben 2 ezer fölötti kérelmeket láthatunk, mikrobiológiai ké-szítmények esetében 3 ezer körüli kérelemszám olvasható ki, és a biológiai sze-rek esetében ~900 és ~1 400 körüli e szám. Ebből azt állapíthatjuk meg, hogy a diverzifikációt inkább a nagyobb területű gazdaságok választják, a mikrobioló-giai és kémiai szereket inkább a kisebb farmok alkalmazzák.
2. Gyep művelési ág: az extenzív gyepek legalább évi egyszeri kaszálása a legna-gyobb területű vállalat 2023-ban és 2024-ben 4 000 ha fölötti területtel, 2025-ben ~1 700 ha-on. A második „legnépszerűbb” vállalat a gyepek megőrzése, szinte ugyanazzal az aránnyal, mint az előző esetben. A harmadik az alternáló, vagy függesztett kasza használata, melyet az első évben ~1 700 ha-on, 2024-ben ~2 300, 2025-ben 3 000 ha fölött jelöltek meg a kérelmekben. Az egyszeri kaszá-lásra vonatkozó vállalat a három évben ~350 és 400 kérelemszám között jelöl-ték, a gyepek megőrzését ~360 és 400 közötti, míg a kaszálási eszközre vonat-kozó kérelmet ~80 és 200 közötti kérelemben látható a három vizsgált évben.
3. Natura 2000 gyp művelési ág: az első évben a pásztoroló legeltetést vállalták (92 db kérelemben) a legnagyobb területtel, ~10 ezer ha-on, ám ez valamelyest csökkent a következő évben, és ~10 ezer alá került (87 kérelemben), majd 2025-ben ~11 ezer fölé emelkedett 85 kérelemmel. Ezt követi az alternáló, vagy füg-gesztett kasza használatának a vállalása, mely a kezdeti ~6 000 ha-ról a duplá-jára emelkedett napjainkra, és ezt a kérelmek száma is követte 166 db-ról 374 db-ra.
4. Ültetvény művelési ág: minden vizsgált évben a talajtakarást választották a leg-többben 273 és 433 ha között, 50–60 kérelemben. Ezt követi a méhekre veszélyes szerek alkalmazásának kerülése 200 ha körüli területekkel, ~30 körüli kérelem-ben. Ezeket követi a mikroöntözés alkalmazása évenként 150 és 170 ha-on, 14 és 17 kérelem tekintetében.

A 6. táblázat adatait végigtekintve összességében megállapíthatjuk, hogy Békés vármegyében a gazdák nagy számban, nagyarányú területet bevonva, széles körben folytatnak AÖP tevékenységeket, ezzel is támogatva a fenntartható agrárgazdálkodás célkitűzéseit. E trendek a kifizető ügynökség adatai alapján országos szinten is láthatóak.

Következtetések

Az adatok alapján megállapítható, hogy a gazdálkodók egyre szélesebb körben folytatnak agrár-környezetgazdálkodási, ökológiai-gazdálkodási támogatásokat Békés vármegyében, illetve egyre nagyobb arányban vállalják a magasabb közvetlen támogatásokért cserébe a környezet- és természetbarátabb, fenntarthatóbb gazdálkodási formákat, úgy, mint az agro-ökológiai programot.

A közösség célkitűzése, hogy a jövőben induló KAP ciklusok támogatásai esetében minél szélesebb körben lépjenek be a gazdálkodók az ökológiai típusú gazdálkodási formákra. A vizsgálatom rámutatott, hogy e területek aránya országunkban folyamatosan nőtt az utóbbi években, így jó esélye van hazánknak és a magyar gazdálkodóknak, hogy felkészüljenek a jövőbeni nagyobb arányú területi teljesítésekre az EU 2030-ig szóló Biodiverzitási Stratégiájához.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton mondok köszönetet a Magyar Államkincstárnak, mint a nemzeti agrár- és vidékfejlesztési kifizető ügynökségnek a támogatási kérelem adatok rendelkezésemre bocsátásáért.

Irodalom

- Árpási Z., Gödör Z., Nyári C. 2021: Vírusos gazdaság. *Deliberationes* 14(1): 59–59. <https://doi.org/10.54230/Delib.2021.1.59>
- Árpási, Z. 2018: Wellness tourism: What motivates the consumer. *Valahian Journal of Economic Studies* 9 (1): 87–92. <https://doi.org/10.2478/vjes-2018-0009>
- Bede, Á., Csathó, A. I. 2019: Complex characterization of kurgans in the Csanádi-hát region, Hungary. *Tájökológiai Lapok* 17 (2): 131–145. <https://doi.org/10.56617/tl.3514>
- Bujdosó, Z., Zhu, K., Kapil, H., Kaliyeva, A., Beisakhmet, A., Iskakova, K., Zhakupova, A., Abisheva, Z., Sultangaliyev, A., Plokhikh, R., Dávid, L.D. 2024: Wider landscapes become tourism landscapes: bibliometric analysis and identification of key issues in the literature. *Journal of Sustainability Research* 6(2): e240021. <https://doi.org/10.20900/jsr20240021>
- Centeri, C., Szalai, Z., Jakab, G., Barta, K., Farsang, A., Szabó, S., Bíró, Zs. 2015: Soil erodibility calculations based on different particle size distribution measurements. *Hungarian Geographical Bulletin* 64(1): 17–23. DOI: <https://doi.org/10.15201/hungeobull.64.1.2>
- Deák, B., Botta-Dukát, Z., Rádai, Z., Kovács, B., Apostolova, I., Bátor, Z., Kelemen, A., Lukács, K., Kiss, R., Palpurina, S., Sopotlieva, D., Valkó, O. 2024: Meso-scale environmental heterogeneity drives plant trait distributions in fragmented dry grasslands. *Science of the Total Environment* 947: e174355. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2024.174355>
- Egri Z. 2023: Mobilitás és perzisztencia a hazai települési szintű jövedelemegyenlőtlenségi folyamatokban, 2012–2019. *Területi Statisztika* 63(1): 3–37. <https://doi.org/10.15196/TS630101>

- European Parliament (EP) 2026: Legislative Train Schedule. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-new-eu-biodiversity-strategy> Letöltés ideje: 2026.03.13.
- Farkas T. 2000: SAPARD kistérségek. *Tér és Társadalom* 14(2-3): 209–217. <https://doi.org/10.17649/TET.14.2-3.588>
- Gyuricza, Cs., Földesi, P., Mikó, P., Ujj, A. 2005: Carbon dioxide emission from arable lands. *Cereal Research Communications* 33(1): 89–92. <https://doi.org/10.1556/CRC.33.2005.1.21>
- Horváth, J.; Komarek, L. 2016: A világ mezőgazdaságának fejlődési tendenciái. Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar, Hódmezővásárhely. p. 269.
- Kabil, M., Priatmoko, S., Farkas, T., Karpati, J., Dávid, L. D. 2023: The underdog effect: Towards a conceptual framework for enhancing voluntourism. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* 42: 100609. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2023.100609>
- Komarek L. 2019: Hasonlóságok és különbségek Magyarország területi fejlettségében. Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok 14(3): 29–43. <https://doi.org/10.14232/jtgf.2019.3.29-43>
- Kránitz, L., Tóth, R., Vásáry, M. 2014: Egyes érzékeny ágazatok jövedelmezőségi helyzete–Vizsgálatok a 2015 utáni agrárpolitika sajátosságaira tekintettel. *Acta Carolus Robertus* 4(2): 47–56. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.206843>
- Lentner, Cs. (2017): Scientific taxonomy of Hungarian public finances after 2010. *Civic Review* (13):21–38. <https://doi.org/10.24307/psz.2017.0303>
- Malatinszky, Á., Ádám, S., Falusi, E., Saláta, D., Penksza, K. 2013: Climate change related land use problems in protected wetlands: a study in a seriously affected Hungarian area. *Climatic Change* 118 (3): 671–682. <https://doi.org/10.1007/s10584-012-0689-9>
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (NAK) 2025: Az Agro-ökológiai Program a 2023–2027-es támogatási időszakban. Agrárminisztérium és a Magyar Államkincstár, Budapest, 2025. 31. p.
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (NAK) 2024a: Agrár-környezetgazdálkodás kézikönyv a támogatási kérelem benyújtásához. Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Budapest, 2024. 129.p.
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (NAK) 2024b: Ökológiai gazdálkodás kézikönyv a támogatási kérelem benyújtásához. Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Budapest, 2024. 79.p.
- Rákóczi A. 2024: Az agrártáj változásai és a közvetlen támogatások összefüggései 2009 és 2023 között Békésben. *Tájökológiai Lapok* 22(1): 85–100. DOI: <https://doi.org/10.56617/tl.4934>
- Rákóczi A. 2022: A vidékfejlesztést szolgáló kormányzati intézkedések komplex végrehajtása a területi közigazgatásban. *Polgári Szemle* 18(1-3): 66–79. <https://doi.org/10.24307/psz.2022.1106>
- Rákóczi A. 2017a: A zöldítési előírások bevezetésének első éves tapasztalatai Békés megyében. *Tájökológiai Lapok* 15(1): 59–66. <https://doi.org/10.56617/tl.3616>
- Rákóczi A. 2017b: A „zöldkomponens” első éve számokban, Békés megyében. *Gazdálkodás* 61 (3): 235–246. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.265268>
- Ritter, K., Kassai, Z., Farkas, T. 2011: Importance of the LEADER programme in Hungarian rural areas facing globalization and agricultural decline. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu* 13(6): 205–210.
- Tirják L. 2016: A Déványai tűzokvédelmi mintaterület működtetésének ökológiai alapvetése. PhD-értekezés, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron. p. 169.
- Tölgyesi, C., Vadász, C., Kun, R., Csathó, A. I., Bátori, Z., Hábczyus, A., Erdős, L., Török, P. 2022: Post-restoration grassland management overrides the effects of restoration methods in propagule-rich landscapes. *Ecological Applications* 32(1): 02463. <https://doi.org/10.1002/eap.2463>
- Zhoya, K., Issakov, Y., Kaimuldinova, K., Sarkytan, K., Ussenov, N., Muzdybayeva, K., Polischchuk, E., Dávid, L. D. 2024: Structural model of formation of geoeological competence of tourism students. *Journal of Geography in Higher Education*, 48 (4), 679–703. <https://doi.org/10.1080/03098265.2023.2298321>

Hivatkozott jogszabályok és rendeletek

17/2024. (IV. 9.) AM rendelet a Közös Agrárpolitika Stratégiai Tervből megvalósuló Agro-ökológiai Programhoz kapcsolódó támogatás igénybevételének részletes szabályairól

54/2023. (IX. 13.) AM rendelet a Közös Agrárpolitikából és a nemzeti költségvetésből biztosított agrár-támogatások felhasználásának rendjéről

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/848 (V. 14.) **rendelete** az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

European Commission COM(2020) 380 final: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - EU Biodiversity Strategy for 2030

The relationship between changes in the agricultural landscape and direct support between 2009 and 2023 in Békés County

ATTILA RÁKÓCZI

Hungarian University of Agriculture and Life Sciences,
Institute of Rural Development and Sustainable Economy,
Department of Rural and Regional Development,
2100–Gödöllő, Páter K. u. 1., Hungary
e-mail: rakoczi.attila@uni-mate.hu

Keywords: common agricultural policy, direct supports, diversification, eco-farming, nature conservation

The Community and the national agricultural support system are crucial for agriculture. The support period starting in 2023 has also brought significant changes in direct support. Farmers are entitled to support under several legal titles - in addition to complying with various regulations - some of which are mandatory elements, others are optional forms of support. The latter includes the so-called Agro-ecological Program, which, in exchange for higher support, also includes several ecological requirements for producers (environmental, nature conservation, landscape protection regulations). I conducted my examination in Békés County, during which I analyzed the data requested from the Békés County Government Office and the Hungarian State Treasury and presented the characteristic data of the higher-level eco-regulations for the initial years of the support period. I found that the proportion of farmers participating in agri-environmental and ecological management support, as well as the size of their areas, has increased in the recent period. In addition, the support of the Agro-ecological Program is also widely requested in the county. The latter all contribute to the development of more sustainable, environmentally and nature-friendly agricultural production.

*A műre a Creative Commons4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik:
CC-BY-NC-ND-4.0.*

*This work is licensed under a
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.*

